

Јасмина Наумоска¹
(Филозофски факултет - Скопје)

ПЛАТОН И ДЕРИДА - „PHARMAKON„ И „KHÔRA“ КАКО DIFFÉRANCE

The dichotomy context/argument in the interpretation of Plato's dialogues was a result of the continental and analytic hermeneutic gigantomachy. Derrida's deconstructive reading of the Platonic dialogues, especially "Timaeus" and "Phaedrus", essentially contributed on the continental side. According to Derrida, since language necessarily produce ambiguity in meaning, therefore Plato's philosophy can't be interpreted unequivocally.

Derrida's contextual reading of Plato is concentrated in two focal points, first is the interpretation of the term "pharmakon" as it appears in "Phaedrus", and second, the interpretation of "khôra" in "Timaeus". On one hand, with the deconstructive force of pharmakon, Derrida shows the deconstructivism of the language itself, giving the pharmakon the status of différance. On the other, with the status of khôra that Plato gives to the third kind of existence, for Derrida it is a direct contradiction of the logic of the binary opposition of "yes" and "no". With these two deconstructive projects, Derrida puts Plato's philosophy in a tight corner. He puts in serious consideration everything that we now, with big ease, attribute as Platonic. According to Derrida, all our interpretations are abstractions of the fiction written by "Plato". The main objective of this text is to question the interpretative goal of Derrida and in the light of this answers to examine whether his interpretations contribute to the contemporary Platonic studies.

Keywords: Derrida, Plato, interpretation, pharmakon, khôra

Во духот на големата поделба на континентален и аналитички дискурс, дихотомијата аргумент/контекст веќе неколку децении ги карактеризира дискусиите во рамките на Платонистичките студии. Контекстуалната континентална струја, покрај херменевтичката, се идентификува со постмодернистичката интерпретација, особено со интерпретацијата на Дерида (Jacques Derrida), а преку него и со феминистичката на Иригаре (Luce Irigaray) и Кавареро (Adriana Cavarero). Платоновата филозофија е особено интересна тема за „деконструктивирачкиот потфат“ на постмодернизмот затоа што претставува сè она што се подразбира под концептот на Западната модерна.

Во овој текст поопсежно ќе се осврнеме на практичниот интерпретативен обид на Дерида на Платоновата филозофија во која во целост се отсликува неговата теориска позиција, па затоа на почетокот само накратко ќе укажеме

¹ jasmına_naumoska@yahoo.com; jasmına.naumoska@fzf.ukim.edu.mk

на некои основни позиции на филозофската критика и деконструктивизмот на Дерида.

Во текстовите на Дерида постојано се споменуваат неколку термини кој ги употребува за да ја опише суштината на западната филозофска традиција. Осврнувајќи се на историјата на филозофијата тој често зборува за квалификации како лого(фоно)центризам, фалогоцентризам, метафизика на сегашноста или едноставно метафизика. Метафизиката, според Дерида, создава дуалистички опозиции и воспоставува хиерархија која фаворизира една страна од овие бинарни спротивности, додека другата е маргинализирана и запоставена. Со стратегијата за деконструкција, Дерида ги разоткрива овие премногу наталожени категории во два методолошки чекори. Првиот се состои во свртување наназад кон маргиналната категорија, и вториот во укинувањето на самите дихотомии.

Критиката на западната филозофска традиција Дерида ја започнува следејќи го Хусерл (Edmund Husserl), но своите ставови тој ги дивергира сосем различно од него. Во неговиот вовед во делото на Хусерл „Потеклото на геометријата“, Дерида ги следи сериите на редукции употребени во Хусерловото објаснување на начинот на кој наука, како што е геометријата, може да има историско потекло, но истовремено и да воспостави безвремени вистини. Дерида ова го прави со цел да покаже дека развојот на ваквата наука го претпоставува не само говорот, туку и пишувањето. Да се вреднува улогата на пишувањето во продукцијата на знаењето, според Дерида, е да се зачекори отаде границите на метафизичката традицијата, започната од Платон, и да се доведе оваа традиција до нејзиниот крај. (Zuckert, 1996, p. 203) Со откривањето на *différance* во сето искуство и постоење, Дерида го прогласува крајот на историјата на филозофијата, односно метафизиката, но не во смисла на некакво заокружување. Овој крај се должи на неговиот заклучок дека дефиницијата за филозофијата која се создава уште од Платон па сè до Хусерл едноставно е невозможно да се одржи. Според него, штом секое познание во себе содржи диференцијација, тогаш не може да постои некаков идеал кој може да биде спознаен како целина.

Во филозофските дела на Дерида може да се сретне голема разновидност на теми, но во многу од нив се навраќа на прашањето за односот помеѓу говорот и пишувањето. За логоцентризмот или логофоноцентризмот, прашање кое во нашиот случај е од исклучително значење, Дерида зборува во своето клучно дело „За граматологијата“. Овде Дерида ја истражува релацијата помеѓу говорот и пишувањето и за начините на кои говорот и пишувањето се развиваат како форми на јазикот. Според Дерида, логоцентризмот е тенденција за воспоставување на еден центар на значења, и во играта за доминација на спротивностите, победува говорот, наспроти пишувањето. Според теоријата на логоцентризмот, говорот е првобитниот „знак“ на значењето, а пишаниот збор е изведен од изговорениот, односно пишаниот збор е репрезентација на изговорениот. Јазикот се јавува како процес на мислење кој го создава говорот, а говорот пишувањето. Централно место за развојот на јазикот зазема говорот, а улогата на пишувањето е маргинализирана.

Зацртаниот план во своето најрано дело (Воведот во „Потеклото на геометријата“ на Хусерл, 1962) Дерида го започнува една деценија подоцна и тоа од деконструкцијата на почетокот на таа традиција на дуалитети, имено со Платон. Целта на Дерида не е да го прочита Платон автентично како што е тоа цел на т.н. објективистички или телеолошки интрепретации. Тој смета дека значењата содржани во еден текст никогаш не остануваат на оригиналните мисли на авторот. Штом авторот не е присутен, читателот е оставен сам пред текстот. А можностите за различни интерпретации се бесконечни.

Читањата на Дерида на Платоновата филозофија ги наоѓаме во неговиот текст „Платоновата фармација“ (La Pharmacie de Platon), најпрво објавен во францускиот весник „Тел Кел“, а потоа поместен како дел од неговата книга „Дисеминации“ (La Dissémination, 1972). Воопшто не е случаен неговиот избор деконструкцијата на Платоновата филозофија да започне токму од „Федар“, дијалог во кој и самиот Сократ ја игра рапсодската игра на палинодијата, каде „повторно ја опејува“ својата прва беседа. Вториот текст во кој се навраќа на Платоновата филозофија е „Хора“ (Khôra) кој е издаден како дел од неговото дело „Освен името“ (Sauf le nom, 1993).

Pharmakon како différence

Дерида во „Платоновата фармација“ се занимава со интерпретација на дијалогот „Федар“ поточно со Платоновата критика на пишувањето во „Федар“, дискутирајќи за потеклото, историјата и вредноста на пишувањето. Според Дерида, дискусијата за пишувањето е тема околу која е организиран целиот дијалог, а не само кратко осврнување на крајот додадена на главните теми за еросот и дијалектиката. Дерида оди дотаму што тврди дека прашањето за пишувањето, доминантно во „Федар“, длабоко навлегува во прашањето за карактерот на самата Платонова филозофија. „Цензурата на пишувањето“, како што Дерида ја нарекува Платоновата критика на пишувањето, не започнала со Платон, но во „Федар“ таа ја добива нејзината класична артикулација.

Најважниот аспект во деконструкцијата на платонизмот во овој есеј се основа на претпоставеното инсистирање на Платон за еднозначноста на јазикот. За да го покаже спротивното, имено дека јазикот не може да биде сведен на множество од едносмислени значења, Дерида го одбира зборот „pharmakon“² и

² „Pharmakós“ (ст. грч. φαρμάκος) во античка Грција бил религиозен обред на ритуално жртвување или прогонство на човечки жртви (pharmakoi) од страна на маѓесник (pharmakon). Како фармакои биле одбирани робови, сакати луѓе, грди луѓе (Атина) или злосторници кои биле отфрлани од општеството за време на несреќи или кризи. На фармакоите им било давано pharmakeus од страна на маѓесникот кој бил воведен во вештината на pharmakeia, со цел да бидат прочистени. На првиот ден на Таргелија, прослава во чест на богот Аполон, биле жртвувани на разни начини. Од овој термин имаат корен зборовите: фармација, фармацевт, фармакологија, фармаколог, фармакопеја, итн.

Овој збор во францускиот јазик (така употребен во текстот на Дерида) се преведува како

неговото поливалентно значење во дијалогот. Преку деконструкција на терминот *pharmakon*, Дерида си поставува за задача го деконструира и целиот концепт на логоцентризам во филозофијата на Платон. Според Дерида, од една страна, Платон е главниот метафизички пропонент на теоријата за еднозначноста на јазикот, но до друга, оваа теорија ненамерно се побива на практичен терен, имено преку јазикот кој Платон го користи во дијалозите. Според него, Платон несвесно ги направил овие повеќезначности и тоа се должи на природата на јазикот. Дури и тие да биле намерни, оваа карактеристика која ја има јазикот секогаш ќе генерира различни значења сè до бесконечност. Според Хајланд (Hyland, 2004, p. 104), ова тврдење имплицира дека значењето на текстот секогаш излегува надвор од интенциите на авторот, што значи дека помеѓу Дерида и Платоновият Сократ никогаш нема да има дискрапанца, колку и да се радикални интерпретациите на Дерида.

Како фокусни точки за својата дискусија, Дерида зема два мита кои Платон ги раскажува во „Федар“. Првиот, кој го сместува сосем на почетокот, е митот за грабнувањето на Оринтија, а вториот е митот за Тот.

На првиот мит Платон се осврнува на почетокот на дијалогот, имено во моментите на сетилно задоволство кога Сократ и Федар одбираат совршено место каде да ја прочитаат занесната беседа на Лисија. На местото на кое решаваат да отпочинат близу до реката Илис, според митологијата, Бореј, ветерот северец, ја грабнал Оринтија, ќерка на атинскиот крал Ерехтеј во која бил силно заљубен. Грабнувањето се случило во моментот кога таа си играла со Фармакија, нимфа чие име и било дадено според еден извор чија вода била отровна. Според Дерида, споменувањето на Фармакија, извор кој можеби има лековита моќ, близу Илис, не е случајно. Неколку пасуси понатаму повторно Платон го употребува истиот термин каде Сократ ги споредува пишаните текстови кои ги донел Федар како „лек“ (*pharmakon*).

Во митот за Тот, Тот - богот на мудроста, знаењето, пишувањето, му го нуди на кралот Там пишувањето како „лек“ (*pharmakon*) кој ќе и помогне на меморијата и ќе служи против заборавањето. Там го одбива подарокот со објаснување дека тој наместо да служи за помнење, напротив ќе има спротивен ефект, „лекот“ за помнење ќе предизвика само заборавање. Гледајќи ги далекусежните импликации на дарот кој му е понуден, Там него повеќе го гледа како отров, туку како лек. Дерида го дискутира францускиот превод на Леон Робен на „Федар“ во кој за еквивалент на старогрчкиот збор *pharmakon* во францускиот јазик го одбира *remède*. Навидум тоа е одличен избор во преводот, имајќи го предвид контекстот *drogue*, во англискиот како *drug*, и има неутрално значење, имено може истовремено да значи и лек и отров. Ова неутрално значење подобро ја илустрира суштината на она што се денотира со него. Во македонскиот јазик овој збор нема неутрално значење, односно се преведува повеќе со неговото позитивно значење, имено со „лек“. Поради таа причина во овој текст, одбравме да не го преведуваме и да го оставиме како „фармакон“ во кирилична, или во латинична транскрипција (*pharmakon*).

во митот за Тот. Промовирањето на новиот изум треба да обрне внимание на позитивните аспекти доколку оној кој го нуди сака да биде прифатен. Но, Дерида смета дека ваквиот превод го брише амбивалентното значење на терминот во неговиот старогрчки оригинал, а со тоа и можноста од соодветно разбирање на контекстот. Во дијалогот значењето на *pharmakon* како отров не е помалку важно, особено што него го потенцира ставот на кралот. Во „Федон“ може најјасно да се увиди инверзијата на значења која ја има *pharmakon*. На својата смртна постела Сократ ги убедува своите ученици дека тие не треба да се плашат за неговата смрт затоа што тој сега оди да ја „живее“ вистината. Отровот (*pharmakon*) кој го убива Сократ станува лек (*pharmakon*) за неговата душа.

Дерида во својот текст си „игра“ со многуте значења на зборот „*pharmakon*“, кој освен што стои позади поимите лек и отров, истовремено значи и медикамент, (љубовна) напивка, магија, рецепт, супстанција, боја, кои потсетуваат на филозофските опозиции лек/отров, добро/зло, вистина/лага, внатре/надвор, суштина/појавност, присуство/отсуство, полезно/опасно. Описот на пишувањето како *pharmakon* во текстот на Дерида оди и пошироко, поставувајќи го прашањето за статусот на мимезис, односно за врската помеѓу копијата и оригиналот. Освен тоа што *pharmakon* значи истовремено и лек и отров, го носи и значењето на „боја“. Сократ кога негодува дека пишаните знаци секогаш означуваат исто нешто и не можат да одговараат на прашања, тој ги споредува пишаните текстови со слики кои личат како да се живи сè додека не бидат запрашани за нешто. Истото се случува и со пишаните знаци. Како и уметноста, која прва го добила статусот на мимезис, и пишувањето станува знак на знаковите, поради што добива субординирана позиција. Дерида критикува дека не може да биде критериум само она што може да биде тестирано со слухот, а сè друго да се сведе на маска, фигурина или симулакрум.

Имајќи ги предвид овие толкувања, Дерида заклучува дека фармаконот на пишувањето не може да биде сведен на серии на опозиции. Една од целите на Дерида е преку деконструкцијата на терминот „*pharmakon*“ да покаже дека и покрај Платоновите заложби да изложи метафизички еднозначен систем, оној *différance* кој го содржи текстот, но и самата природа на јазикот, тоа не му го дозволува. Според него, не само што со оваа деконструкција се укажува на поливалентноста на текстот, туку потенцира и дека таа поливалентност не може да биде опфатена со Платоновите дуалистички метафизички концепти субјект/објект, битие/небитие. Затоа Дерида му дава неметафизички статус на „*pharmakon*“ како „суплемент“ за ни една метафизичка доктрина.

Филозофијата и ја спротивставува на својата другост оваа трансмутација на фармакон во лек, од отров во контра-отров. Таква операција не би била возможна доколку *pharmakologos*-от веќе не ја засолнил во себе таа сложеност на спротивни вредности... 'Суштината' на *pharmakon* лежи во начинот на кој, без стабилна структура, без 'сопствени' карактеристики,

не е, во било која (метафизичка, физичка, хемиска, алхемиска) смисла на зборот, *супстанција*. (Derrida, 1983, p. 125)

Преку деконструктивната сила на pharmakon може да се огледа деконструктивноста на самиот јазик. Дерида оди дотаму што на pharmakon му го дава статусот на самиот différance. И уште повеќе, „тој е différance на différence“ (Derrida, 1983, p. 127)

Khôra

Без било каков осврт на контекстот во кој е ставен, Дерида во својот текст „Khôra“, во Платоновият „Тимај“ веднаш се зафаќа со средишниот, веројатно најдискутираниот, дел од дијалогот во кој се воведува khôra (χώρα) (48a-53c), „тешко разбирливиот и нејсен“ трет вид на битие. Според него, во концептот на khôra се содржи деконструктивирачкиот момент кај Платон, имено différance на Платоновият дуализам и есенцијализам. За разлика од pharmakon-от во „Федар“, во „Тимај“ Дерида не одбира маргинална тематика.

Со цел да го објасни „она што настанало од нужноста“, Платон ги образложува трите вида на битие.

Треба да се сложиме дека суштествува едно нешто - идеја, којашто е секогаш една и иста, неродена и непропадлива, ништо од никаде не прима во себе ниту, пак, во што и да е навлегува, невидлива и сетилно невосприемлива, а податна само на мисловно созерцание; има друго нешто кое е слично и истоимено со идејата; тоа е сетилно восприемливо, родено, секогаш во движење, се раѓа на некое место и оттаму пропаѓа, сфатливо за мнението со помош на сетилата. Третиот род е просторот, вечен и непропадлив, а обезбедува место на сето она што се раѓа; сфатлив е врз основа на некакво неправо умствено просудување и во отсуство на сетилата, па и одвај може да се верува во него. Ние го забележуваме како на сон и велиме дека е нужно секое нешто на некој начин да биде некое место и да зафаќа некаков простор, додека она што не се наоѓа ни на земја ни на небо - не претставува ништо. (Платон, 2005, 52a-c)

Според Платон, khôra е еден вид не-простор кој дава простор, вечен и непропадлив, „она што не се наоѓа ни на земја ни на небо“, „што не претставува ништо“, khôra е „мајка“, „примателка“, „негувателка“ која дава место на сè она што зафаќа место. Она што привлекува големо внимание е начинот на спознавање на овој вид, а тоа е преку „неправо умствено просудување“.

Она што за Дерида означува khôra е директно спротивставување на логиката на контрадикцијата, на бинарните опозиции „да“ и „не“, таа е третиот род, кое е ниту мисловна, ниту сетилна. (Derrida, 1993, p. 89) Нејзината егзистенција не

е ниту вклучителна, ниту исклучителна, односно таа не го афирмира *и* едното *и* другото, ниту пак, го негира *ниту* едното, *ниту* другото. Таа се опира на и/или логиката. Според Дерида, khôra е нешто на кое и е страно „парадигмата“, на непроменливиот и интелигибилниот модел. Со khôra се дава име на она што ја претставува радикалната другост, имено тој ја депласира khôra од осцилирањето помеѓу егзистенцијалните спротивности сетилно/интелигибилно, видливо/невидливо, оформен/безобразен, слика или мимема/парадигма, но и од дискурзивните видови мит/логос, воведувајќи паралогика или металогика на суперосцилација. (Derrida, 1993, p. 89) Токму поради ваквиот статус, Дерида одбива да даде превод на khôra од оригиналниот старогрчки. Тој не ги зема предвид епитетите кои Платон во самиот текст ги додава, ниту пак соодветните термини кои вообичаено се додаваат на овој збор (место, локација, кутија, регион, земја) затоа што, според него, преводите секогаш се заплеткуваат во мрежите од интрепретации. На khôra не и припишува ниту род, иако многу од интерпретациите одат во прилог на потенцирање на женскиот потенцијал во нејзината функција, имено, мајка, негувателка. Не ги прифаќа ниту вообичаените интерпретации уште од антиката кои се обидуваат да и дадат форма на khôra, иако, според него, единствено што може да и се додаде е отсуство на сите детерминации. Во разбирањето на khôra не може да стане збор ниту за негативната теологија, таа не ни Доброто, Едното, ниту Бог кој е над битието.

Во продолжение на текстот Дерида прави неколку формални аналогии имплицитно читајќи ги во дијалогот, места кои многу го потсетуваат на природата на khôra. На почетокот на „Тимај“ Платон прави преглед на резултатите на разговорот за најдобрата држава и зборува за однесувањето на бранителите и она што тие треба да го поседуваат. Тој вели дека „таквите воспитаници на треба да имаат лична сопственост ниту злато ниту сребро ниту каков и да е друг имот...“ (Платон, 2005, 18b), на што Дерида прашува: „да се нема ништо во своја сопственост,... не е ли тоа иста ситуација или положба, услов како khôra?“ (Derrida, 1993, p. 105) Дерида прави вакви многу слични аналогии во текстот, но најважната е онаа која ја прави помеѓу Сократ и khôra. Кога Сократ објаснува зошто не може да ја опише државата која ја конструирал во говорот, тој укажува на тоа дека, како khôra, тој припаѓа на triton genos. Како поетите, тој се занимава само со зборови и слики, а не со дела, а како на софистите му недостига место, и политичко и место за живеење. Со самото тоа што е основач на една „држава во говор“, тоа повеќе не го прави вистински граѓанин на Атина, барем не патриот атински. Но тој не е ниту поет, ниту софист. Со тоа што ги замолува своите соговорници да го надополнат овој негов недостаток, според Дерида, се става себеси да биде „местото/кутија“ за нивните приказни, она што е khôra за космосот. Сократ вели: „а сега, откако го изложив она што вие од мене го баравте, од вас чекам да го исполните она за што ви говорам.“ (Платон, 2005, 20c)³

³ Преку идејата на Ајзенман (Peter Eisenman) за изградба на Parc de la Villette во Париз, Дерида имал идеја да го „исполни она за што говорел“ Платон во една уметничка форма.

Кон крајот на дискусијата за аналозиите на khôga низ „Тимај“, Дерида на своевиден начин дава еден вид заклучок на целиот свој интерпретативен концепт.

Во овој театар од иронија каде сцените се преплетуваат во серија од кутии без крај и без дно, како може да се изолира една теза или тема која може смирено да се припише на 'филозофијата-на-Платон', всушност на *филозофијата* како Платоново нешто? Така погрешно ќе се препознае или насилно ќе се одрече структурата на текстуалната сцена, за да може да се сметаат како разрешени сите прашања на топологијата воопшто, вклучувајќи ги оние за местото на реториката, и да се мисли дека некој разбира што значи да се прими, односно, да се разбере. Прерано е. Како и секогаш. (Derrida, 1993, p. 119)

Со ова, Дерида го става под знак прашалник сè она што досега тој или било кој друг напишал за Платон или платонизмот. Во следниот пасус својот став Дерида го изложува попрецизно. Тој се запрашува дали воопшто може некој да зборува за филозофијата на Платон, онтологијата на Платон, или дури за платонизмот. Неговиот одговор е негативен. Според Дерида, ваквите наши интерпретации

Текстот на Дерида и Платоновите концепт на khôga бил инспирација за архитектот Питер Ајзенман кој заедно со Дерида во 1982 година учествувал во натпреварот за идејно решение за изградбата на најголемиот парк во Париз - Parc de la Villette. Проектот од страна на Ајзенман бил наречен „Choral Work“, наслов кој за Дерида бил прифатлив затоа што во себе содржел неколку слоеви од значења, корал, хор, кореографија, концерт, а и алуudirал на khôga. Ајзенман сметал дека амбивалентниот статус на khôga е во согласност со неговите ставови кои се спротивставуваат на доминантната доктрина на „присутност“ во архитектурата.

За завршниот дел од паркот Дерида бил повикан да дизајнира споменик кој, во духот на khôga, немал свој референт, слично на црната камена плоча од филмот на Кјубрик „Одисеја 2001“. Тој скицирал сито, една од метафорите кои Платон ги употребува за khôga, во форма на харфа, како физичка репрезентација на карактеристиките на khôga. Во едно писмо упатено до Ајзенман, тој пишува: „предложувам... метален објект, позлатен (споменато е злато во делот на „Тимај“ за khôga...) поставен накосо кон сонцето, ниту вертикално, ниту хоризонтално, цврста рамка, наликувајќи истовремено на рамка (разбој), сито, или решетка, но исто и на жичен музички инструмент (пијано, харфа, лира): жици, жичен инструмент, гласни жици, итн. И повеќе од решетка..., ќе има одредена врска со селективен и интерпретативен филтер, телескоп или фотографски откривач, машина, падната од небото, откако фотографирала, фотографски филтер и панорама кој ќе овозможи читање и прикажување (просејување?) на трите места, трите слоеви (PDE, BT, LV). И повеќе од музички инструмент, тој ќе направи знак (означува?) на концертот и многукратниот хорал, khôga на Choral Works.“ (Kipnis & Leiser, 1997, p. 185)

Нивниот проект не добил своја практична реализација затоа што друг проект, оној на Бернар Чуми (Bernard Tschumi), победил на натпреварот. Дерида повторно бил консултиран од страна на Чуми во подготовката на својот проект. Кореспонденцијата помеѓу Ајзенман и Дерида, проектните скици и транскриптите од нивните разговори се објавени во книгата „Chora L Works: Jacques Derrida and Peter Eisenman“.

се само апстракции, тоа се тези кои се вештачки екстрахирани од фикцијата напишана од „Платон“. „На тој начин, платонизмот е еден до ефектите на текстот потпишан од Платон, за подолго време, и од нужни причини, доминантен ефект, но овој ефект е секогаш свртен против текстот“. (Derrida, 1993, p. 120)

Според ова може да заклучиме дека во својата интерпретација на Платон, за разлика од многумина автори, Дерида нема цел да ги оживее и реоткрие, покриени од многубројните поетични слоеви, автентичните ставови на Платон. Единствена негова интенција е да ја изнесе на површина хетерогеноста на Платоновите дијалози со цел да постави деконструктивни прашања за телеолошките интерпретации на западната традиција. Pharmakon и khôra се само една од безбројните можни теми за толкување во морето од значења во Платоновите текстови. А, текстот на Платон е отворено дело подложно на интерпретации кои никогаш не се во диспаратност со Платон.

Забелешките упатени кон деконструктивистичкиот потфат на Дерида врз Платоновата филозофија се раздвојуваат во различни насоки. Најчеста од нив е дека целта на интерпретацијата на Дерида на Платоновата филозофија воопшто не е самата таа, туку е само дел од неговиот општ деконструктивистички проект. Платоновата филозофија како корифеј на западната модерна е само една, но значајна фаза од тој проект.

Со оглед на тоа што Дерида не дава никакви насоки како да се чита останатиот текст на Платон, неговиот интерпретативен обид важи само за еднакратна употреба, имено само за pharmakon и khôra. Оваа критичка забелешка уште повеќе се поткрепува имајќи го предвид фактот што Дерида укажува на тоа дека не секој збор може да влезе како можен учесник во ваква текстуална деконструктивистичка анализа. Ринон (Yoav Rinon) смета дека интрепретацијата на Дерида не може да ги исполни своите барања, а притоа да не генерира внатрешни контрадикции. (Rinon, 1992, p. 386) Имено, од текстот се бара да биде истовремено хиерархичен и ахиерархичен феномен. Ахиерархичноста е карактеристика на деконструктивизмот за која се залага Дерида, но самиот факт што секој збор не може да влезе во процесот на интрепретација, укажува на хиерархичност во текстот.

Пиксток (Catherine Pickstock) и Розен (Stanley Rosen) се особено остри во оценките за интерпретацијата на Дерида. И покрај антиметодолошкото инсистирање во толкувањето на Платоновата филозофија, Розен во својата книга „Херменевтиката како политика“ (Rosen, 1987, p. 50-87) со строг јазик му забележува на Дерида за неговото избегнување на поетското и мистичното во дијалозите, но и за игнорирањето на фактот за политичките мотиви на Сократовата критика на пишувањето. Што се однесува на Пиксток, таа смета дека Дерида погрешно го интрепретирал Платоновото фаворизирање на зборувањето на сметка

на пишувањето. Таа смета дека ставот на Дерида дека Платоновото неприфаќање на пишувањето воведува „метафизичка примордијалност на сегашноста“ која ја карактеризира западната филозофија, е погрешен. Афирмацијата на говорењето не е насилен гест кој го потиснува времето и различностите, туку отелотворена форма на комуникација. Нагласувањето на пишувањето на Дерида, оценува Пиксток, е одрекување од живото и смртно физичко тело. (Pickstock, 1998, p. 19) Таа оди дотаму што го прогласува Дерида за нихилист.

И покрај радикалните критики за интерпретацијата на Дерида како нихилистичка и крајно релативистичка, дозволувајќи ја тезата дека секоја интерпретација е исто толку „добра“ како и самиот текст, деконструктивистичкото толкување се јавува како ригорозна и крајно сериозна филозофска теорија која укажува дека значењето на секој текст е проткаено со комплексна структура од културни пресупозиции. Неговиот придонес за интерпретативната теорија, воопшто, е неговото инсистирање на развивање на сензибилитетот на интерпретаторот за овој културен контекст на текстот. Самата деконструкција не е крајната цел на читањето, туку создавањето на добар читател на текстот кој ја зема Платоновата филозофија во својата поливалентност.

Користена литература

- Платон. (2005) *Тимаж*. Прев. Витомир Митевски, Скопје: Аз-Буки.
- Derrida, Jacques. (1983). *Dissemination*. Chicago: The University of Chicago Press.
- , (1993) *On the Name*, Trans. David Wood, Stanford: Stanford University Press.
- Hyland, Drew A. (2004). *Questioning Platonism: Continental interpretations of Plato*. Albany: State University of New York Press.
- Kipnis, Jeffrey, Thomas Leiser (eds.). (1997). *Chora L Works: Jacques Derrida and Peter Eisenman*. New York: The Monacelli Press.
- Pickstock, Catherine. (1998). *After Writing: On the Liturgical Consummation of Philosophy*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Rinon, Yoav. (1992). “The Rhetoric of Jacques Derrida I: Plato’s Pharmacy.” *The Review of Metaphysics* 46, 2, 369-386.
- Rosen, Stanley. (1987). *Hermeneutics As Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Zuckert, Catherine. (1996). *Postmodern Platos*. Chicago: The University of Chicago Press.